

ОСОБЛИВОСТІ ЧУТЛИВОСТІ МОЛОДІ ДО ЕКОПСИХОЛОГІЧНИХ ВПЛИВІВ

Шлімакова І. І.

*кандидат психологічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри екологічної психології та психічного здоров'я
Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна*

Аналіз наукових публікацій у континуумі дослідження проблеми психологічних впливів дає змогу стверджувати, що вплив є ключовою категорією в психології, оскільки саме в ній найбільш сконцентрованими є питання, пов'язані з розвитком психіки та управлінням психічними явищами. Особливого значення феномен впливу набуває в контексті екологічної психології, так як саме вплив, на думку вітчизняного екопсихолога В.О. Скребця [4], є що є ключовим поняттям і проходить центральною віссю не тільки у визначеннях екологічної свідомості [3], але й у розумінні екопсихологічної сутності середовища [5]. З погляду вченого, в екопсихологічному контексті дане явище психіки посідає ключове, методологічне значення тому, що змістовно наповнює основну сутність екологічної свідомості – її причетність, компліцитність, уособленість світосприйняття.

Психологічний вплив В.О. Скребець трактує як: “процес (дію, акт), що викликає якісні та/чи кількісні зміни матеріального і духовного субстрату в ознаках фізичного, біологічного чи психологічного прояву” [4, с. 275]. Для екологічної психології важливого значення набувають впливи середовища у широкому контексті, проте особливої уваги заслуговують дослідження впливів, що надходять зі сторони механізмів, функцій і властивостей психіки взагалі та свідомості, зокрема, а також характерні закономірності усвідомлюваних та позасвідомих впливів екзогенного чи ендогенного походження. Надзвичайно важливими ланками екопсихологічного феномену впливів є внутрішні механізми психіки (увага, сприймання, уява, мислення, досвід, і т. ін.) в опосередкованості їх зовнішньою атрибутивністю відтворюваної дійсності.

Опрацьовуючи феноменологію психологічного впливу, Г.О. Ковальов [] виділив чотири їх типи:

- 1) впливи факторів природного оточення (біотичних й абіотичних) на психіку і особистість людини;
- 2) соціальні впливи, обумовлені приналежністю людини до суспільної системи та включеністю її в контакти і взаємозв'язки з іншими людьми;
- 3) культурологічні впливи, які визначаються наявністю історично відпрацьованих засобів матеріального та духовного виробництва;
- 4) аутовпливи, пов'язані з можливостями психічної саморегуляції людини, як відносно автономної системи, що виступає у двох планах: засобах

мобілізації та розвитку власних фізичних, психічних і творчих можливостей суб'єкта, а також індивідуальної системи внутрішньої регуляції, яка опосередковує зовнішні впливи.

В.В. Бойко [2, с. 183-184] дотримується думки, що тип емоційних реакцій на стимули оточуючого середовища може проявлятися через типи направленості активності, зокрема це може викликати ейфоричну активність ззовні, рефракторну активність в середині та дисфоричну активність ззовні. Окрім цього, стимули оточуючого середовища можуть бути позитивними, амбівалентними чи негативними.

Виходячи з вищевикладених положень, думається, що екопсихологічні впливи можуть набувати ознак впливів як зовнішнього середовища (природних, соціальних, культурологічних), так і внутрішнього простору (самовпливів). Сприйнятливості до факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, з нашого погляду, можна охарактеризувати за чотирма критеріями: позитивна чутливість (Пч), негативна чутливість (Нч), байдужість (Бд), терпимість (Тр). Ступінь сприйнятливості (чутливості) до впливів може залежати від багатьох чинників, адже на психіку людини діє все те, що переживається нею або викликає ефект новизни, несподіваності, а також те, що зовні гармонійно чи дисгармонійно плине від законів гештальту сенсорного сприйняття дійсності. Одним із таких чинників є домінування у людини певних механізмів психологічного захисту, які допомагають витіснити зі свідомості негативні емоційні переживання і перцепції, що, зазвичай, є наслідками сприйнятливості людиною різного роду впливів.

Беручи до уваги дані теоретичні положення, нами проведене емпіричне дослідження мета якого – виявлення особливостей чутливості студентської молоді до екопсихологічних впливів і встановлення взаємозв'язків між формами прояву чутливості до впливів й механізмами психологічного захисту.

Вибіркову сукупність склали студенти першого курсу психолого-педагогічного факультету Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка (далі ЧНПУ) та студенти-першокурсники Вищого професійного училища № 15 м. Чернігова (далі ВПУ). Загальна кількість досліджуваних 124 особи.

За результатами дослідницької роботи встановлено тенденцію домінування у молоді позитивної сприйнятливості до різних впливів, при цьому найбільш чутливими студенти є до самовпливів, найменш вираженими у молоді являються прояви чутливості до соціальних впливів. Виявлено статистично значимі відмінності у групах студентів ВПУ та ЧНПУ. Байдужість до впливів природного оточення більш виражена у студентів ВПУ, загальна позитивна чутливість більшою мірою проявляється у студентів ЧНПУ, показник загальної байдужості до різних впливів вищий у студентів ВПУ.

Домінуючими захисними механізмами у студентів є відторгнення, проекція та інтелектуалізація. На рівні тенденції відторгнення та інтелектуалізація більш представлені у студентів ВПУ, проекція –

у першокурсників ЧНПУ. Найменше проявляються такі механізми психологічного захисту, як витіснення, регресія та реактивне утворення.

Існують прямі взаємозв'язки між показником терпимості до природного оточення й регресією, позитивною чутливістю до соціальних впливів та відторгненням, негативною чутливістю до соціальних впливів і регресією, байдужістю до культурологічних впливів та заміщенням, терпимістю до культурологічних впливів й проекцією, негативною чутливістю до самовпливів і заміщенням, байдужістю до себе та механізмом витісненням.

Окрім цього, виявлені обернені залежності між позитивною чутливістю до природних впливів та механізмами проекції й заміщення; негативною чутливістю до природних впливів та інтелектуалізацією; негативною чутливістю до соціальних впливів й інтелектуалізацією; байдужістю до соціальних впливів і регресією; позитивною чутливістю до культурологічних впливів та проекцією й заміщенням; терпимістю до культурологічних впливів та інтелектуалізацією.

Узагальнюючи теоретично опрацьовані та емпірично перевірені положення, можна стверджувати, що людина постійно перебуває під дією факторів як зовнішнього, так і власного внутрішнього середовища, сприйняття яких дуже часто обумовлюється механізмами психологічного захисту. Узгодженість різних впливів у психіці людини сприяє розвитку суб'єктивного відчуття нею гармонійності, що формує позитивний внутрішній простір – один з основних чинників екологічності особистості.

Література:

1. Ковалев Г.А. Три парадигмы в психологии – три стратегии психологического воздействия / Г.А. Ковалев // Вопросы психологии. – 1987. – № 3. – С.14-50.
2. Практическая психодиагностика. Методики и тесты : учебное пособие / Ред. и сост. Д.Я. Райгородский. – Самара, 2001. – С.184-192.
3. Скребець В.О. Екологічна психологія у віддалених наслідках екотехногенної катастрофи : монографія / В. О. Скребець. – К. : Слово, 2004. – 440 с.
4. Скребець В.О. Методологічна сутність категорії впливу в екологічній психології / В.О. Скребець // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Т. 7. Екологічна психологія / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Житомир, 2008. – Вип. 15. – С. 274-280.
5. Швалб Ю.М. Теоретические проблемы структурирования сфер жизнедеятельности личности / Ю.М. Швалб // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Т. 7. Екологічна психологія / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К.: Логос, 2007. – Вип. 10. – С.439-450.

